

حکومت اسلامی

به کوشش حسینعلی بای

کتابخانه

- عنوان تحقیق: حکومت اسلامی
- پژوهشگر: نظام‌های اسلامی
- گروه علمی: فقه و حقوق
- به کوشش: حسینعلی بای
- موضوع اصلی: حکومت اسلامی

مجلس شورای اسلامی
جمهوری اسلامی ایران

حکومت اسلامی

به کوشش حسینعلی بای

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ دوم: ۱۳۸۷

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان

طراح جلد: مهدی جعفری

چاپ و صحافی: الغدیر

سرشناسه: بای، حسینعلی، ۱۳۵۷-.

عنوان و نام پدیدآور: حکومت اسلامی / حسینعلی بای

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۴۲۳ص.

شابک: ۹-۲۹۷-۱۰۸-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه، یادداشت: نمایه.

موضوع: اسلام و دولت.

موضوع: اسلام و سیاست. موضوع: ولایت فقیه.

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۳ ح ۲/ب ۳۳۱ BP

رده‌بندی دیوبی: ۲۹۷/۴۸۳۲

شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۳۴۲۸۱

تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵-۵۴۰۲ - ۸۸۵-۲۴۴۱

www.poiict.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست

۱۳	بیشگفتار
۱۷	مقدمه
۲۹	حکومت و مشروعیت
۲۹	گفتار اول: مفهوم ناس
۲۹	۱. حکومت
۳۰	۲. مشروعیت
۳۰	۳. حق و تکلیف
۳۱	۴. حق حاکمیت
۳۱	گفتار دوم: مبانی مشروعیت حکومت
۳۲	۱. خواست مردم
۳۳	۲. عدالت یا ارزش‌های اخلاقی
۳۴	۳. حکومت دینی و الهی
۳۴	۳-۱. ملاک مشروعیت حکومت از دیدگاه اسلام
۳۵	۳-۲. مشروعیت حکومت از دیدگاه اهل تسنن
۳۶	۳-۳. نقش مردم در حکومت اسلامی
۳۷	۳-۴. عصر غیبت
۳۸	۳-۵. فلسفه «انتخابات»
۴۰	۳-۶. نظریه مقبول در باب مشروعیت حکومت
۴۲	گفتار سوم: جمهوریت
۴۳	۱. دموکراسی و نظام شرعی

- ۴۶ ۲. دموکراسی اسلامی
- ۴۸ گفتار چهارم: حکومت ولایت
- ۴۹ ۱. چرا ولایت فقیه؟
- ۵۱ ۲. سابقه نظریه «ولایت فقیه»
- ۵۲ ۳. ولایت فقیه در کلام معصوم (ع)
- ۵۳ نیازمندی‌های قانون (تفسیر - تطبیق - اجرا)
- ۵۴ ۴. شایسته‌ترین مجری احکام اسلام
- ۵۵ ۵. اختیارات رهبری و قانون
- ۵۶ ۶. ولایت مطلقه
- ۶۱ ۷. ولایت فقه و تخصص‌های گوناگون
- ۶۲ ۸. اختیارات نظر فقیهان و نقش ولی فقیه
- ۶۳ ۹. نقادان «ولی فقیه»
- ۶۳ ۹-۱. نکات در نقد انتقاد
- ۶۴ ۹-۲. بهترین شیوه نقد
- ۶۵ منابع
- ۶۷ مشروعیت «حکومت ولایت»
- ۶۷ مقدمه
- ۶۹ گفتار اول: واژه‌شناسی
- ۷۱ گفتار دوم: منابع مشروعیت
- ۷۳ گفتار سوم: مشروعیت در اندیشه سیاسی اسلام
- ۷۶ گفتار چهارم: مشروعیت حکومت پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)
- ۷۹ گفتار پنجم: آیات ولایت
- ۷۹ ۱. ولایت خداوند
- ۷۹ ۲. ولایت ملائکه و فرشتگان الهی
- ۸۰ ۳. ولایت نبوی
- ۸۱ ۴. ولایت مؤمنان
- ۸۱ ۵. ولایت ائمه اطهار
- ۸۲ گفتار ششم: مشروعیت حکومت فقیه
- ۸۴ ۱. برهان عقلی و نقلی
- ۸۵ ۲. دلایل نقلی

۹۱	گفتار هفتم: بررسی شبهات ولایت فقیه
۹۷	منابع
۱۰۱	مبانی فلسفی و کلامی حکومت دینی
۱۰۱	مقدمه
۱۰۱	گفتار اول: ضرورت تشکیل حکومت
۱۰۱	۱. نیاز به زندگی اجتماعی
۱۰۲	۲. ضرورت حکومت
۱۰۴	۳. واحدیت جامعه
۱۰۶	۴. معیارهای عقلی حاکمیت
۱۰۹	گفتار دوم: مبانی حکومت دینی و مقایسه آن با حکومت‌های دیگر
۱۰۹	۱. حکومت پادشاهی
۱۱۱	۲. حکومت آریستوکراسی
۱۱۲	۳. دیکتاتوری
۱۱۳	۴. دموکراسی
۱۱۶	۵. حکومت اسلامی
۱۱۷	ویژگی‌های حاکم اسلامی
۱۳۶	گفتار سوم: دیدگاه کانت در مورد حکومت دینی و نقد آن
۱۳۹	منابع
۱۳۱	اصول و مبانی حکومت اسلامی
۱۵۹	اهداف و آرمان‌های حکومت
۱۵۹	مقدمه
۱۵۹	گفتار اول: اهداف حکومت
۱۶۰	۱. اهداف عام حکومت
۱۶۱	۲. اهداف خاص حکومت اسلامی
۱۶۵	گفتار دوم: قدم و تأخر و آرمان‌های حکومت
۱۶۵	۱. تقدم نظم مقید
۱۶۷	۲. تقدم عدل بر دیگر ارزش‌های اجتماعی
۱۶۸	۳. تقدم ارزش‌های معنوی بر مصالح مادی
۱۷۰	گفتار سوم: تحقق اهداف و آرمان‌ها
۱۷۰	۱. بستر تحقق اهداف عالی حکومت

- ۱۷۲..... ۲. تحقق اهداف حکومت علوی.....
- ۱۷۲..... ۲-۱. التزام امام به اهداف خویش.....
- ۱۷۲..... ۲-۲. دستیابی امام به همه اهداف.....
- ۱۷۳..... ۲-۳. موفقیت تاریخی امام.....
- ۱۷۶..... منابع.....
- ۱۷۷..... حکومت اسلامی.....
- ۱۷۷..... گفتار اول: پیشینه تاریخی ولایت فقیه.....
- ۱۹۵..... گفتار دوم: مردم و ولایت فقیه.....
- ۱۹۹..... گفتار سوم: ولایت فقیه یا وکالت فقیه.....
- ۲۰۲..... گفتار چهارم: اناسی اساسی و ولایت مطلقه فقیه.....
- ۲۰۳..... گفتار پنجم: ولایت مرجعیت.....
- ۲۰۵..... گفتار ششم: تحلیلی جامعیت از رهبری.....
- ۲۰۶..... گفتار هفتم: تعریف، تعریف مرجع.....
- ۲۰۶..... منابع.....
- ۲۰۹..... ولایت فقیه.....
- ۲۰۹..... گفتار اول: مفهوم‌شناسی.....
- ۲۱۲..... گفتار دوم: ولایت در کلمات فقها.....
- ۲۱۹..... گفتار سوم: دیدگاه‌ها در مورد ولایت.....
- ۲۱۹..... ۱. ولایت به‌مثابه «وظیفه و مسئولیت».....
- ۲۲۱..... ۲. ولایت به‌مثابه «منصب».....
- ۲۲۳..... ۳. ولایت به‌مثابه «وکالت».....
- ۲۲۶..... گفتار چهارم: ولایت انشایی یا اخباری؟.....
- ۲۲۸..... گفتار پنجم: تشابه در مفهوم ولایت.....
- ۲۳۰..... گفتار ششم: نظارت به‌جای ولایت.....
- ۲۳۵..... گفتار هفتم: فقاہت، شرط ولایت.....
- ۲۳۶..... ۱. تراجم ولایت‌ها.....
- ۲۴۰..... ۲. ولایت فقیه، واجب کفایی.....
- ۲۴۱..... ۳. فقاہت ولی امر.....
- ۲۴۲..... ۴. مفهوم ولایت مطلقه.....
- ۲۴۲..... ۵. فقاہت، قید ولایت.....

- ۶ مفهوم انحرافی اطلاق ولایت ۲۴۳
۷. تفسیر نادرست برخی آیات ۲۴۳
۸. محدودیت‌های شرعی ولایت فقیه ۲۴۶
۹. محدودیت قانونی ولایت فقیه ۲۴۷
۱۰. مشورت با مردم در روایات ۲۴۸
- لزوم مشورت دولتمردان ۲۵۰
۱. نظارت همگانی ۲۵۲
- گزارش هشتم: مسئولیت رهبر در پیشگاه خدا و مردم ۲۵۴
- گفتار بهم: مصلحت ۲۵۵
- گفتار نهم: احکام سیاسی ۲۶۰
- منابع ۲۶۴
- ولایت فقیه و جنبش منتدیان ملت ۲۶۷
- پیشینه تاریخی نظریه ولایت فقیه ۲۷۹
- مقدمه ۲۷۹
- گفتار اول: تأثیر زمان و مکان بر نظریه ولایت فقیه ۲۸۲
- گفتار دوم: صیغه علمی مبحث ولایت فقیه ۲۸۳
- گفتار سوم: نوع نیابت فقیه ۲۸۶
- گفتار چهارم: نقطه عطف در طرح نظریه ولایت فقیه ۲۹۰
- گفتار پنجم: مشروطه مشروعه بدیل اضطراری ۳۰۰
- نتیجه ۳۰۱
- منابع ۳۰۳
- گستره حکم حکومتی از دیدگاه امام خمینی ۳۰۵
- مقدمه ۳۰۵
- گفتار اول: تعریف حکم حکومتی ۳۰۶
- گفتار دوم: ولایت‌ها و شئون فقیه با توجه به اصل تفکیک قوا ۳۰۹
۱. ولایت در افتا ۳۱۰
۲. ولایت در حکومت (اجرا و اداره) ۳۱۲
۳. ولایت در قضا ۳۱۵
- گفتار سوم: جایگاه حکم حکومتی با توجه به ولایت‌ها و شئون فقیه ۳۱۵
۱. حکم حکومتی و ولایت فقیه در افتا ۳۱۶

۲. حکم حکومتی و ولایت فقیه در قضا ۳۱۶
۳. حکم حکومتی و ولایت فقیه در حکومت (اجرا و اداره) ۳۱۷
- ۳-۱. شباهت‌ها ۳۱۸
- ۳-۲. اختلافات ۳۲۳
- گفتار چهارم: قلمرو موضوعی حکم حکومتی ۳۲۵
۱. قلمرو حکم حکومتی با توجه به اصل تفکیک قوا ۳۲۶
۲. قلمرو حکم حکومتی با توجه به احکام شرع ۳۲۸
- منابع ۳۳۶
- نظریهٔ زمامدارگماری توده‌ای و منطق استنباط ۳۳۹
- انتخابات سرزده با تکلیف؟! ۳۶۱
- مقدمه ۳۶۱
- گفتار اول: مفهوم «تأیید شرعی» ۳۶۲
- گفتار دوم: پاسخ به شبهات ۳۶۶
۱. بر مبنای اخلاقی حرمت بیعت بدون واسطه از ناحیهٔ خدا به مردم ۳۶۶
۲. مبنای اعطای حرمت بیعت با واسطه ولی فقیه به مردم ۳۶۷
- گفتار سوم: حق و تکلیف «انتخابات» ۳۷۰
- منابع ۳۷۲
- ماهیت نمایندگی با تکیه بر مفاهیم اسلامی فقہی ۳۷۳
- چکیده ۳۷۳
- مقدمه ۳۷۳
- گفتار اول: وکالت ۳۷۶
۱. آثار و نتایج نظریهٔ وکالت ۳۷۸
۲. نقد نظریهٔ وکالت ۳۸۰
- گفتار دوم: کارگزاری ولایت ۳۸۳
- گفتار سوم: نقابت ۳۸۴
- گفتار چهارم: تأسیس و نهاد مستقل (نظریهٔ برگزیده) ۳۸۶
۱. مؤلفه‌ها و شاخصه‌های پیمان نمایندگی ۳۸۸
- ۱-۱. طرفین پیمان ۳۸۸
- ۱-۲. موضوع پیمان ۳۸۸

۳۹۰	۱-۳. ضمانت اجرای پیمان نمایندگی
۳۹۱	۲. ویژگی های نمایندگی
۳۹۱	۲-۱. ملی بودن
۳۹۱	۲-۲. غیرقابل واگذاری بودن
۳۹۲	۲-۳. مشارکتی بودن
۳۹۲	۲-۴. مستقل بودن
۳۹۳	نتیجه
۳۹۵	منابع
۳۹۷	فهرست آیات
۴۰۳	فهرست روایات
۴۱۱	نمایه

www.ketab.ir

پیشگفتار

پیروزی انقلاب است و مانند اسلامی و استقرار نظامی براساس آموزه‌ها و احکام آن در ایران نسبی است. شکست مکاتب بشری و ناکامی نظام‌های گوناگون اجتماعی در تأمین نیازهای مادی و معنوی انسان از سوی دیگر، بر گستره انتظار بشر از اسلام افزوده است.

انتظار آن است که اسلام به‌عنوان دین هدایت‌فرد و اداره جامعه تبیین، نظام‌های اجتماعی آن ترسیم و دیدگاه آن در مواجهه با یافته‌های علوم انسانی و مکاتب بشری، با منطقی مستدل و مسند ارائه گشته، بینش‌ها، ارزش‌ها و منش‌های دینی متدینان آسیب‌شناسی و ساخت‌نویسی دین از پیرایه‌های موهوم و موهون، پیراسته گردد.

تحقق این امور، پژوهشی دقیق، جامع و سامان‌مند درباره کشف و بازآفرینی آموزه‌های اسلام و نظام‌های اجتماعی آن و هدایت والا و تلاشی شایسته و روزآمد می‌طلبد و این امر بدون تأسیس نهادهای پژوهشی و آموزشی معخص و کارآمد میسر نیست.

بدین منظور پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که نهادی علمی است، در قالب چهار پژوهشکده، حکمت و دین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانشنامه‌نگاری دینی و مرکز پژوهش‌های جوان در سال ۱۳۷۳ تأسیس گردید. پژوهشکده نظام‌های اسلامی، که مشتمل بر پنج گروه اقتصاد، فقه و حقوق، سیاست، اخلاق و مدیریت اسلامی است، به‌طور خاص با مطالعه نظامات اجتماعی، اهداف ذیل را تعقیب می‌کند:

۱. کشف و طراحی نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام؛
 ۲. تحقیق و تبیین عالمانه مبانی و مباحث اساسی نظامات اجتماعی اسلام و ارائه الگوهای کاربردی در قلمرو آن؛
 ۳. آسیب‌شناسی نظری و کاربردی نظام جمهوری اسلامی ایران و مدرسانی به متولیان امور و بسترسازی برای تحقق کامل تر نظام‌های اسلامی؛
 ۴. تحقیق درباره مسائل مستحدثه با انگیزه گرگشایی در زمینه نیازهای نوین امام فقیه؛
 ۵. پاسخ‌گویی به شبهات مطرح درباره فقه و نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام؛
 ۶. شناخت و تقدیر از مکاتب و نظامات معارض.
- در مجموعه حصر گروه نوشته‌ها و بیانات حضرات آیات حسین نوری همدانی، محمد تقی مصباحی فردی، مرحوم محمد هادی معرفت، مهدی هادوی تهرانی که پیش‌روی خوانند سرافراز گرفته است، مقالات ارزشمند دیگری از محققان ارجمند جناب آقای دکتر علی اکبر رشاد، دکتر عبدالحسین خسروپناه، محمد سروش محلاتی، احمد جهان‌بزرگی، اسماعیل نعمت‌اللهی، کاظم قاضی‌زاده، محسن قنبریان، دکتر محمد حمدرضایی، سید احمد حبیب‌نژاد ارائه شده است. این مجموعه که در گنجینه و حقوق پژوهشکده نظام‌های اسلامی و با کوشش جناب آقای حسینعلی بی‌گوری شده است، به مباحثی از حکومت اسلامی و به‌ویژه ولایت فقیه، می‌پردازد.
- تشکیل حکومت اسلامی که در سایه‌سار آن بتوان شعائر دینی را ترویج نمود و عدل و دادگری را در جامعه اقامه کرد و احکام و حدود الهی را جاری ساخت و به ترویج فضایل اخلاقی پرداخت، از ضروریات انکارناپذیر به شمار می‌رود؛ زیرا اجرای احکام و مقررات اسلام که دارای ابعاد و زوایای مختلف اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، نظامی و... بوده و تمامی شئون فردی و اجتماعی افراد من المهد الی اللحد را در برمی‌گیرد، بدون تشکیل حکومتی که عهده‌دار

اجرای احکام و مقررات اسلامی باشد، ممکن نخواهد بود. هدف از بعثت پیامبران الهی هدایت انسان‌ها و رهنمون ساختن آنها به سوی قله‌های رفیع سعادت، و کمال و نیز رهایی و نجات از زنجیرهای اسارت و بردگی است که تحقق آن، نیاز به قدرت سیاسی و تشکیل حکومت دارد. همسنگ ضرورت تشکیل حکومت اسلامی، ضرورت دیگری وجود دارد که عبارت از تعیین حاکمی لایق و شایسته است. بی تردید باید در رأس حکومت اسلامی عادل، من و وارسته‌ترین انسان‌ها و عالم‌ترین آنها به قوانین شرعی، قرار داشته باشد تا تضمینی اطمینان‌بخش نسبت به اجرای صحیح قوانین و عدم انحراف حکومت از مسیر الهی آن باشد که چنین شخصی پیامبر عظیم‌الشان اسلام و ائمه نور و هدایت است و در غیبت ایشان فقیه تقوای شیهه پرهیزگار، شجاع و اسلام‌شناسی - سرزنز رمن خویش باشد.

در مجموعه پیش رو موضوعات «حکومت و مشروعیت»، «مشروعیت حکومت ولایی»، «اصول و مبانی حکومت اسلامی»، «مبانی فلسفی و کلامی حکومت دینی»، «اهداف آرمان‌های حکومت»، «حکومت اسلامی»، «ولایت فقیه»، «ولایت فقیه و خبرگان»، «ملت»، «پیشینه تاریخی نظریه ولایت فقیه»، «گستره حکم حکومتی از دیدگاه امام خمینی»، «نظریه زمامداری توده‌ای و منطق استنباط»، «از حاکمیت، حق یا تکلیف؟» و «ماهیت نمایندگی با تکیه بر مفاهیم اسلامی - فقهی بررسی شده است.

در پایان لازم می‌دانیم از تلاش علمی محققان و استادان، «چمنند، اعضای محترم شورای علمی گروه فقه و حقوق، به‌ویژه ارزیابان محترم مقالات و نیز جناب آقای حسینعلی بای کمال تشکر و قدردانی خود را ابراز نمائیم.

گروه فقه و حقوق

پژوهشکده نظام‌های اسلامی

مقدمه

نیاز بشر و جوامع انسانی به حکومت، آن‌چنان واضح و روشن است که تصور درست آن، وجه تصدیق آن خواهد شد. حفظ نظام اجتماعی جوامع، پیشرفت و آبادانی، ایجاد نظم و آرامش در اجتماعات که خود مقدمه هر نوع رفاه و آسایش است، جلوگیری از هرج و مرج و تعدی افراد جامعه به حقوق یکدیگر و... همگی در سه‌سایه تشکیل حکومت میسر خواهد شد.

وجود نیازهای گوناگون عدالت، اقتصادی، فرهنگی و... انسان را که مدنی بالطبع است به سمت تشکیل حکومت سوق می‌دهد، از این رو گذری در تاریخ بشری، روشن می‌سازد که جوامع، در طول تاریخ همواره از نوعی حکومت (از حکومت‌های ساده و بسیط قومی قبیله‌ای تا - حکومت‌های مدرن امروزی) برخوردار بوده است.

در ادیان الهی از جمله دین مبین اسلام، علاوه بر نیای و عوامل عامی که تشکیل حکومت را ضرورتی اجتناب‌ناپذیر می‌نماید، اهداف متعالی درگیری، نظیر: اجرای قوانین و مقررات اسلامی، گسترش تعالیم دینی؛ ایجاد بهتری مساعد برای رشد فضایل اخلاقی و مکارم انسانی، لزوم مبارزه با مظاهر فساد و تباهی، رفع تبعیضات ناروا و اجرای عدالت و مساوات در جامعه، حفظ و حراست از آیین الهی و اهل ایمان در برابر هجمه استعمارگران و مفسدان، توسعه و تحکیم روح برادری و اخوت در جامعه اسلامی و ده‌ها نیاز خاص جوامع اسلامی، ضرورت تشکیل حکومتی بر معیارهای دینی و تحت زعامت رهبری عالم، آگاه و متقی را دوچندان می‌سازد.

برپایی حکومت و ضرورت تشکیل آن، از چنان اهمیتی برخوردار است که حضرت علی (ع) که کشته راه عدالت است، در مقام احتجاج در برابر خوارج که حکومت را خاص خداوند می‌دانستند، ضمن تأکید بر لزوم تشکیل حکومت، وجود حاکم جور را بر هرج و مرج در جامعه و بی‌حکومتی ترجیح داده و می‌فرماید: «أَنَّهُ لَا بَدَ لِلنَّاسِ مِنْ أَمِيرٍ بِرَأْوِ فَاجِرٍ، يَعْمَلُ فِي أَمْرِهِ الْمُؤْمِنُ وَيَسْتَمْتَعُ فِيهَا الْكَافِرُ...» (مردم در هر حال نیازمند [حکومت] و امیری هستند خواه نیکوکار باشد یا بدکار، تا مؤمن در حکومت او به کار خویش مشغول گردد و کافر بهره خود را ببرد. [بر اثر برقراری نظم و آرامش] خداوند هر فردی را به اجل خود برساند، به وسیله او مالیات جمع گردد، با دشمن نبرد شود راه‌ها امن گردد و حق ناتوان از نیرومند گرفته شود، نیکوکاران در رفاه و از دست بدکاران امان باشند). جان کلام امیر بیان و تجسم تمام عیار عدالت آن است که پذیرش حکومت جوری که برای بقای خود ناچار از وضع برخی مقررات و ایجاد است... است، مناسب‌تر از وضعیت هرج و مرج و اختلال در نظام اجتماعی و ارزشی است.

در کلام دیگری حضرت رسول ماکم ظالم را از وجود شیر درنده بدتر و هرج و مرج در اجتماع و وجود فتنه‌های م... او در آنرا بدتر از حاکم ظالم می‌دانند و در بیان گوه‌ربار دیگری می‌فرمایند: «وَالظُّلْمُ غَشُومٌ خَيْرٌ مِنْ فِتْنَةٍ تَدُومُ» (حاکم ستمگر بیدادگر، بهتر است از فتنه‌های ایام و مستمر) به دلیل اهمیت بالای تشکیل حکومت است که پیامبر گم... اسلام، در اولین فرصت به دست آمده، پس از مهاجرت به مدینه، اقدام به تشکیل حکومت نمودند؛ نظامات را برقرار ساخته، به اجرای قوانین پرداختند، به نصب و عزل و لیان و قضات مبادرت فرمودند، جنگ‌ها را فرماندهی کردند و... .

احکام و مقررات اسلام دارای ابعاد و زوایای مختلف اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، نظامی و... که تمامی شئون فردی و اجتماعی افراد من المهد الی اللحد را در برمی‌گیرد. اجرای این برنامه‌های همه جانبه و دقیق، جز با تشکیل حکومتی مقتدر، عدالت و معنویت‌گستر، میسر نخواهد بود. چه اینکه روشن است، قانون، هر قدر پیشرفته و کامل که باشد، مادام که مجریان کارآزموده،

تشکیلات لازم و سازوکارهای مناسب اجرایی را نداشته باشد، هرگز از ایده به عمل گذر نکرده و هرگز نخواهد توانست سعادت بشر را تأمین نماید. چگونه می‌توان تصور نمود که وظیفه و رسالت، هدایت انسان‌ها به سوی خداوند و زدودن زنگارهای غفلت، آبادانی سرزمین‌ها، تأمین رفاه و آسایش مردم، دفع تعدی متجاوزین، اشاعه و نشر کلمه‌الله، مبارزه با فساد و تباهی، اجرای مقررات حکومتی و کیفری متنوع و ده‌ها و صدها برنامه و آموزه دینی، بدون ایجاد بسترهای مناسب و مدیریت واحد و مقتدری، ممکن و متصور باشد.

همان‌گونه که تشکیل حکومت، دارای اهمیت است، به همان‌اندازه نیز مسئله حکمرانی و ویژگی‌های آن دارای اهمیت است. به حکم عقل، انسان‌هایی که دارای عالی‌ترین مراتب کمال‌اند، مناسب‌ترین افراد برای حکمرانی‌اند. کمال مطلوب در ادیان الهی و توحیدی، کمالات معنوی است، و از این‌روی پیشوایان دین، خود وارسته‌ترین افراد و نامه‌کنندگان عبادیات و برپادارندگان فضایل و اخلاقیاتند «الَّذِينَ إِذَا مَنَّاهُمْ عَلَىٰ أُمَّةٍ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ» (حج: ۴۱). برای آسایش موزه‌های فقه امامیه، فرمانروایی در اساس و اصالت از آن خداوند است که به شایسته‌ترین بندگان خویش تفویض نموده است. هر که جز با اذن یا تفریض مالک و فرمانروای زمین و آسمان‌ها - و در مرتبه بعدی اذن عام یا خاص صاحبان - اجازه تفویض چنین اختیاری را به دیگران دارند - بر مسند حکومت و منصب حکمرانی بنشینند، خود، حاکم جور و حکومتش، حکومت طاغوت است هرچند ظالم خیرخواه مردم بوده و در پی ترویج حق باشد. چنین شخصی به دلیل قراردادن خود در جایگاهی که حق آن‌را ندارد، غاصب و گمراه است و خود محتاج هدایت است پس چگونه می‌تواند داعیه‌دار هدایت مردم باشد: «افمن يهدى الى الحق احق ان يتبع امن لا يهدى الا ان يهدى فما لكم كيف تحكمون» (یونس: ۳۵).

حکمرانی شخصی که از سوی خداوند بر این امر نهاده نشده است و یا چنین اختیاری از سوی خلفای الهی (پیامبران و امامان) به وی محول نشده است، ظلمی است در حق اجتماع مسلمین و نیز شخص صالحی که این حق (و تکلیف) برای او قرار داده شده است، حال چگونه چنین شخص ظالمی می‌تواند به نیابت از

خداوند و والیان او، سکان هدایت جامعه را برعهده گرفته و کشتی امت را به ساحل نجات و قرب الهی رهنمون سازد، مگر نه این است که چنین شخصی میثاق الهی را گسسته است و خود از زیان کاران است؛ «الذین ینقضون عهد الله من بعد میثاقه و یقطعون ما امر الله به ان یوصل و یفسدون فی الارض اولئک هم الخاسرون» (بقره: ۲۷).

اکنون که روشن شد اولاً، برپایی حکومت از ضروریات عقلی در تمامی ابعاد بوده و این ضرورت به دلیل رسالت ویژه ادیان الهی در تأمین سعادت دنیوی و اخروی افراد، از اهمیت دو چندانی برخوردار است و ثانیاً، ناداشدن اهداف و آرمان‌های متعالی آسمانی، بدون وجود حاکمانی که خود صالح‌ترین و عالم‌ترین افراد به رموز تحصیل رفاه و آسایش دو جهان‌اند، هرگز جامه عمل به خود نخواهد پوشید - هرچند نفس وجود حکومت و حکم خود برای آثار مثبت فراوانی است - نمی‌توان تصور نمود که اسلام برای دورن غیرت، بازه‌ای نیندیشیده و جامعه را به حال خود واگذار کرده و یا زعامت و حکمرانی، هر حکمرانی را تأیید و امضا کرده باشد. چگونه می‌توان با وجود حکم ناصالح، حدود الهی را اجرا نمود، فضایل اخلاقی و معارف دینی را ترویج کرد، امر به معروف را اشاعه و ترویج کرد و... آن‌که معرفت الهی نیافته، معارف دین در جانش نفوذ نکرده، چگونه می‌تواند هدایت‌گر جامعه باشد.

ذات نیافته از هستی‌بخش کی تواند سبب هستی‌بخش

مشروعیت و بلکه لزوم ولایت و حاکمیت فقیه در عصر غیبت، مانند لزوم اصل حکومت، از امور روشن عقلی است که تصور آن موجب تردید نیست. از آنجا که برای پیاده‌سازی احکام و مقررات اسلامی و تحقق آرمان‌های دینی، شناخت دین و احکام و معارف آن، لازم و ضروری است و از سوی دیگر فقهای خدا ترس و امنای رسولان هستند که واجد این ویژگی و خصیصه‌اند، از این رو تصدی حکومت اسلامی در عصر غیبت، تنها زینده اینان است و این جامعه در قامت دیگران ناراست و گشاده است. فقها که خوشه‌های دانش دینی را چیده‌اند، هوای نفس را مهار کرده و لجام بسته‌اند، شجاع و عادل‌اند، مطیع اوامر

الهی و شبیه‌ترین و نزدیک‌ترین افراد به انبیا و اولیای الهی‌اند، شایسته بر دوش کشیدن مسئولیت خطیر اداره جامعه اسلامی هستند و از این روست که قبول حکم ولایت ایشان، قبول ولایت حاکمان منصوب از سوی خداوند است و رد ولایت ایشان و تمرد از گردن‌نهادن در مقابل حکومت اینان، گردنکشی در برابر حکم و حکومت معصومین و خروج از سلطنت و حکومت الهی است:

من کان منکم ممن قد روی حدیثنا و نظر فی حلالنا و حرامنا و عرف احکامنا فلیرضوا به حکما فانى قد جعلته علیکم حاکما فاذا حکم بحکمنا فلم یقبله منه فانما استخف بحکم الله و علینا رد و الراد علینا الراد علی الله و هو علی حد الشرک بالله.

پذیرش حکومت باطل، آن‌چنان در نظر معصومین ناپسند و کریه است که هرگاه شخصی به سبب مراد خود به حاکم جور و حاکم قرار دادن او، حق خویش را از ظالمی بپسندد، تصرف در آن مالی که به سبب دادخواهی نزد حاکم جور و به رسمیت شدن حکومت وی و گردن‌نهادن در برابر حکومتش، به دست آورده است، حرام است. اینک نباید به حاکم ناصالح مشروعیت بخشید و موجب تقویت آن شد. «بیرسون، یتحاکموا الی الطاغوت و قد امروا ان یکفروا به» (نساء: ۱۰).

فقا و علمای دین که وارثان انبیای الهی است دارند، رسالت پیامبران، دژهای تسخیرناپذیر مرزهای عقیدتی اسلام، خلفا و جانشینان امامان دین و پیشوایان آیین الهی‌اند، حجت ائمه حق بر مردم‌اند (و استماعوا لواقعته فارجعوا فیها الی رواة حدیثنا فانهم حجتی علیکم و انا حجة الله) با ولایت فقیه آشنای به زمان، شجاع، مدیر، مدبر، عالم و با ورع (فقیه جامع الشرایط) است. سنت‌ها و احکام الهی بر سایه‌سار زندگی اجتماع اسلامی، جریان خواهد یافت و دست تعدی ستمکار از مظلوم و ستم‌دیده باز داشته خواهد شد.

جامعه اسلامی را در دوران غیبت خورشید هدایت الهی و حجت هدایتگر و تابنده خداوند، راهبری باید که خود از زلال حق چشیده و جان و دل از زمزم محبت الهی، مالمال ساخته باشد. صلاح دین و دنیای مردم را بشناسد، بیانگر و مجری حلال و حرام الهی، دادرس مظلومان و مددکار مستمندان و

محرومان باشد، درون از پلشتی و کزی پیراسته و خودساخته و وارسته باشد، چراغ هدایتی در ظلمت راه و تنگناهای مسیر سیر الی الله باشد و پاسبان امانت الهی، چنین شخصی نیست مگر فقیه جامع شرایط فتوی و ولایت.

آنچه که پیش روی خواننده گرامی است، مجموعه مقالاتی است در موضوع حکومت اسلامی و ولایت فقیه که پیش از این در شماره‌های مختلف مجلات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ و منتشر شده است و اکنون به صورت موضوعی و بانددک تغییراتی در ساختار مقالات و انجام اصلاحاتی شکلی، تجدید چاپ می‌شود. امید است مورد عنایت و استفاده طالبان علم و رهروان وادی حقیقت قرار گیرد.

یاوری این نکته مهم ضروری است که نگارش برخی از مقالات این مجموعه سه ساله دور - گاه بیش از ده سال قبل - باز می‌گردد و از آنجا که در آن زمان هیچ نظام و نگارش مقالات به شکل کنونی انسجام و سامان نیافته بود، بیشتر مقالات فاقد ارجاعات یکسان و کامل و نیز فاقد کتاب‌نامه‌های منظم و جامع، و همین امر تکمیل منابع و کتاب‌نامه‌ها را ضروری می‌ساخت. با این وصف، دسترسی به بیشتر محققان محترم مقالات، متعسر و گاه متعذر بود و در مواردی نیز که دسترسی میسر بود مجال کافی و فراغت بالی برای نویسندگان محترم وجود نداشت تا اقدام به اصلاح یا تکمیل شکلی مقالاتی نمایند که سال‌های سال از زمان نگارش آن گذشته بود و از این روی تکمیل منابع مستلزم مراجعه مجدد و وقت‌گذایی دوباره بود که در اغلب موارد امری صعب و سخت به نظر می‌رسید. به خاطر این دوران امر بین دو محذور ره‌ساختن مقالات به حال خود (و چشم‌پوشی از یکسخت‌ساختن مقالات مجموعه حاضر) و پذیرش ریسک خطا و اقدام به انجام این مهم، گزینه دوم علی‌رغم محتمل و بلکه قطعی بودن بروز خطاهایی در آن، مقبول افتاد و مطابق آن تدوین مجموعه پیش رو با اهتمام به تکمیل منابع و کتاب‌نامه مقالات - در حد امکان - با راهنمایی‌های اینجانب و توسط برخی از همکاران به انجام رسید. با توجه به اعمال شیوه‌مزبور، خطاهای موجود در منابع (از حیث اطلاعات مربوط به انتشارات، نوبت و سال چاپ) ارتباطی به نویسندگان فاضل و محترم مقالات نداشته و ناشی از قصور این‌جانب خواهد بود.